

AVARII ȘI SLAVII SPAȚIULUI INTERCARPATIC ÎN SECOLELE VII-VIII

Adrian N. Șovrea

Spațiul intracarpatic sau Transilvania e delimitat de Carpații Orientali (în N și E), Carpații de Curbură (SE), Carpații Meridionali (S), culoarul Bistrei, munții Poiana Ruscă, culoarul Devei (S-E), Munții Apuseni (E) și Porțile Meseșului (în S-E). Înainte de secolul XI denumirea de Transilvania nu exista, izvoarele antice când vorbesc de spațiul de la nord de Dunărea Inferioară folosesc termenii de Dacia, Geția sau Sciția, mai târziu Gepidia. Termenul de Transilvania are în vedere o unitate politico-administrativă în cadrul Regatului maghiar, iar cancelaria maghiară a folosit diferiți termeni din care a derivat Transilvania: *ultra silvam*¹, *terra ultrasilvana*², *ultrasilvanus*³, *erdeuelu*⁴.

Bogat în resurse minerale și de minereu, acest spațiu a fost în atenția puterilor regionale. Presiunea exercitată de huni asupra populațiilor germanice a provocat numeroase migrații. După bătălia de la Nedao din 454 când regele gepid Ardarich aflat în fruntea unei coaliții antihunice înfrâng trupele fiilor lui Attila, situația geo-politică a regiunii panoniene și intracarpatică se schimbă. Regatul gepid cu capitala la Sirmium controlează teritoriul de la est de Tisa inclusiv spațiul intracarpatic. Dar la un secol distanță în urma victoriei obținute de alianța longobardo-avară, în 567 regatul gepid dispare, iar principii gepizi din spațiul intracarpatic vor intra sub autoritatea avară controlând minele de sare și drumul

¹ *Documente privind Istoria Românilor veacul XI, XII și XIII C. Transilvania, vol. I (1075-1250)*, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1951, p. 1.

² *Gesta Hungarorum*, în *Izvoarele Istoriei Românilor*, vol. I, Ed. G. Popa Lisseanu, București, 1934, p. 44. (în continuare *Anonymus*)

³ *Rogierius, Cântecul de jale (Carmen miserabile)*, în *Izvoarele Istoriei Românilor*, vol. V, Ed. G. Popa Lisseanu, București, 1935, p. 41.

⁴ *Anonymus*, p. 32.

comercial al sării de pe Someș și Mureș în numele khaganului avar. O dată cu consolidarea Khaganatului avar gepizii sunt asimilați și pătrund în spațiul intracarpatic slavii care vor servi în secolele VII-VIII interesele khaganului.

Avarii sunt un popor nomad din Asia Centrală. Pătrund în Europa la mijlocul sec. VI. Vor intra în contact direct cu Imperiul romano-bizantin prin trimiterea la Constantinopol a unei ambasade avare. Sprijiniți de Imperiul romano-bizantin, avarii vor aduce sub ascultare populațiile din stepa pontică printre care cutrigurii și anții. Sub presiunea turchilor lui Istâmi și a urmașului său Tardu, stăpânii Asiei Centrale, avarii vor accepta propunerea longobarzilor de a-i ataca pe gepizi negociind ca în urma victoriei să ocupe ei teritoriile gepizilor.

Khaganatul avar și relația cu slavii

După dispariția puterii gepide și emigrarea longobarzilor în nordul Italiei avarii, stăpâni peste teritoriul dintre Tisa și Carpații Occidentali (incluzând aici și regiunile de azi Crișana și Sătmar), vor duce o serie de campanii de jaf în teritoriile vecine. În urma extinderii spre vest și ocuparea Sirmiumului în sud-est (582) khaganatul înglobează întreg bazinul dunărean. Khaganatul avar se întindea în această primă perioadă (567-626) de la Alpi la Carpați cu pretenții de autoritate asupra populațiilor slave intracarpatică și extracarpatică la Dunărea de Jos.

Stăpâni peste Pannonia, avarii au devenit stăpâni și peste populațiile acestei regiuni fie ele romanice, slave, germanice ș.a. Economia avară se baza pe creșterea turmelor de animale mari (bovine, cabaline), tributul în aur oferit de Constantinopol și ceea ce jefuiau din teritoriilor învecinate. Din a doua jumătate a sec. VII creșterea animalelor mari și jaful rămân ocupațiile de bază, dar prin relații de subordonare-protecție, populațiile din regiunile cucerite contribuie la economia avară prin agricultură, minerit și alte activități. Astfel pentru căpeteniile avare comunitățile locale vor juca un rol din ce în ce mai important în extragerea aurului, a sării, dar și pentru controlul și supravegherea drumurilor comerciale. Agricultură rămâne o

ramură importantă fiind practică de populațiile supuse. Acestea plăteau taxe probabil în produse agricole. În multe locuri terminologia agrară poartă nume slave, cuvinte precum plug, coasă, furcă, grapă sau plasă de pescuit, în greaca modernă provin din slavă⁵.

Romano-bizantinii descriu societatea slavă ca fiind simplă, naturală, cu „*legi aspre, cele ale supraviețuirii*”⁶. Nu aveau instituții care să reglementeze proprietatea, având o societate primitivă, „*în care puteai avea ceea ce puteai lua, adică lucruri în general mobile*”⁷. La Iordanes în „*Getica*” găsim informații despre anticii slavi și aflăm că după ce Hermanaric (Ermanaric) regele goților i-a supus pe heruli, ofensiva goților continuă și regele „*a ridicat mai departe armele împotriva veneților*”⁸ pe care-i supune. Acest neam al veneților (venzii, veneti) erau „*ieșiți dintr-o singură obârșie, au acum trei nume: veneți, anți și sclaveni*”⁹. Tot la Iordanes aflăm unde erau așezați slavii: „*Sclavinii locuiesc de la cetatea Novietunensis și de la lacul numit Mursianus până la Danaster și la nord până la Viscla. Au lacuri și păduri în loc de cetăți. Cei mai viteji dintre ei sunt anții, care se întind pe curbura mării Pontice de la Danaster până la Danapru, fluvii la distanță de multe popasuri unul de altul*”¹⁰.

Din punct de vedere arheologic, patria slavilor este acceptată ca fiind valea râului Pripet și mlaștinile sale. Din regiunile Pripetului au emigrat spre vest, sud și est. Slavii au dezvoltat culturi arheologice la nord și est de Carpați (Praga, Mogilla, Korchak, Penkovka, Costișa-Botoșani, Ipotești-Cândești), coborând dinspre regiunile de la nord de Carpați, pe curbura acestora, până la Dunărea Inferioară. Motivul

⁵ Walter Pohl, *Die Awaren. Ein Steppenvolk in Mitteleuropa 567-822 n. Chr.*, 1988, p. 110-111.

⁶ Sorin Paliga, Eugen S. Teodor, *Lingvistica și arheologia slavilor timpurii. O altă veere de la Dunărea de Jos*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009, p. 96.

⁷ *Ibidem*, p. 96.

⁸ Iordanes, *Getica. De origine actibusque getarum. Despre originea și faptele geților*, ediție îngrijită de Gabriel Gheorghe, Editura Uranus, București, 2014, p. 255.

⁹ *Ibidem*, p. 255.

¹⁰ *Ibidem*, p. 209.

migrației poate fi unul natural - o schimbare bruscă în climatul zonei - sau unul artificial datorat migrațiile goților și al hunilor, ultimii provocând adevărate „valuri de migrații” dinspre est spre vest. Pe timpul avarilor axa de migrație se schimbă pe direcția nord-sud.

Nu au existat întotdeauna relații de colaborare între slavi și avari și nu cu toate triburile de slavi avarii au legat alianțe. Slavii s-au deplasat spre vest ocupând teritorii părăsite de germani (goți, gepizi, longobarzi)¹¹, dar după schimbarea situației politice în Pannonia „slavii liberi” ocolesc centrul khaganatului aflat în bazinul carpatic: „o forță merge dincolo de Dunărea Inferioară în provinciile balcanice; cealaltă pornește din nordul Carpaților din Boemia și Moravia către regiunile alpine”¹².

Cei care ajung la Dunărea Inferioară sunt *sclavenii*. Cealaltă ramură *anții* ocupau stepa pontică și erau în a doua jumătate a secolului VI *foederati* (aliați) ai Imperiului romano-bizantin. Un alt grup, posibil *venzii* (*veneti*), oricum grupurile de slavi de vest, vor ocupa regiunile alpine austriece și Dinarici (Slovenia). După informațiile oferite de Iordanes îi avem pe acești *veneti-venzi* (slavii vestici), alături de *sclaveni* (slavii sudici așezați între Carpați și Dunărea Inferioară, ca apoi să pătrundă în spațiul balcanic) și pe *antes-anți* (slavii estici localizați în regiunea Nistru-Nipru-stepa pontică).

Khaganul își exercita autoritatea în bazinul carpatic, iar asupra regiunilor Elbei, Alpii Austriei, Carintia și Slovenia de azi avea doar o autoritate nominală. Expansiunea avară și stabilirea slavilor la periferia khaganatului nu este o coincidență ci pare a fi o politică dusă de khagan prin care își asigură granițele khaganatului. Istria, Cividale, Aguntum, Lorch, Turingia și Elba au fost punctele de maximă expansiune ale armatei avară și ale așezărilor slave¹³. „Se pare că

¹¹ Paliga-Teodor, *op. cit.*, p. 36.

¹² Pohl *op. cit.*, p. 117-118.

¹³ *Ibidem*, p. 120.

activitatea avarilor coincide cu expansiunea teritorială slavă. Nicăieri nu au depășit trupele khaganului în partea de vest granița de migrare slavă. Dar expedițiile de jaf sau de pedepsire a vecinilor nu erau excluse, însă întotdeauna înaintările erau urmate de retrageri”¹⁴. Urmele arheologice nu arată prezența avară în aceste regiuni muntoase dar izvoarele antice menționează adesea intervențiile avarilor împotriva bavarezilor și turingienilor, intervenții adesea susținute pentru a ajuta „societățile” slave¹⁵.

În partea de est a khaganatului, autoritatea avară nu a fost la fel de puternică, iar interesul khaganului nu a fost îndreptat întotdeauna asupra acestor regiuni. Conflictul pentru orașul-fortăreață Sirmium a menținut adesea focul războiului între romano-bizantini și avari, dar în 578 pe timpul împăratului Tiberius, romano-bizantinii vor încheia un tratat cu avarii în urma cărora le cer să intervină la nordul Dunării împotriva *sclavenilor*. Avarii îl înfrâng pe Dauretas/Ardagast, conducătorul slavilor, aflat undeva în Câmpia Munteniei posibil pe râul Ialomița. Însă khaganul devine stăpân *de facto* pe cursurile Dunării Mijlocii și Inferioare. Angajați pe fronturile orientale împotriva perșilor, romano-bizantinii s-au bazat pe tratate de tip *foederati* la Dunărea Inferioară și Mijlocie (în urma acestor tratate barbarii devin aliații romanilor în schimbul plății unui tribut de către romani), dar aceste tratate erau adesea încălcate de populațiile *foederate* chiar și pentru întârzierea tributului trimis de Constantinopol. Cucerirea orașelor-fortăreață Sirmium, Singidunum și Viminacium (după 582) deschide avarilor porțile spre Balcani¹⁶.

Khaganul a adoptat o politică dublă față de slavi: supuși și liberi, ambele cu obligații în alimente și soldați. Când sunt atacate Singidunum, Viminacium, Serdica, Naissus ș.a. sunt amintiți *sclavenii* de izvoarele bizantine. În războaiele comandantului romano-bizantin Priscus cu khaganul Baian, în jurul anului 600 pe

¹⁴ *Ibidem*, p. 120.

¹⁵ *Ibidem*, p. 117-120.

¹⁶ Șovrea N. Adrian, *Orașul-fortăreață Sirmium între romani și barbari (453-582)*, în *Collegium mediense V. Comunicări științifice XIV*, Mediaș, 2015.

Tisa avarii suferă o înfrângere grea, fiii khaganului murind în luptă, iar romanii iau prizonieri 3000 de avari, 6200 de alți barbari și 8000 de sclavini¹⁷. Cifrele arată o participare masivă a slavilor în armata avară.

Avari și slavi în spațiul intracarpatic

Înfrângerea din fața Constantinopolului (626) a provocat revolte în confederație, khaganii concentrându-se pe consolidarea internă. În jurul anului 680 în sudul Dunării Inferioare se așează bulgarii, iar în Pannonia pătrund noi grupuri de populații nomade. Consecința, avarii pierd contactul cu lumea bizantină, iar cultura proprie va avea caractere mult mai mult nomade – obiecte de port și podoabă ornamentate cu lujeri și grifoni, predomină tehnica turnării.

Din punct de vedere arheologic secolele VII-VIII, în spațiul intracarpatic, sunt reprezentate de avari și slavi. Avarilor le e atribuit grupul Gâmbaș (tabelul 1 și 2), iar slavilor intracarpatici grupul Mediaș (VII-IX) și grupa Nușfalău-Someșeni (VIII-IX).

Crișana și nord-vestul Transilvaniei au făcut parte de timpuriu din khaganatul avar. Aici au fost descoperite morminte fastuoase considerate ca fiind ale unor căpetenii, în timp ce mormintele cu un inventar mai sărac aparțin suitei sau unor războinici. La Săcueni și Socodor puteau fi mici centre de putere subordonate khaganatului și centrului de putere aflat pe Tisa Superioară de la Nyíregyháza¹⁸.

În Banat e posibil să fi fost un alt centru de putere. Zona de câmpie a Banatului a jucat un rol important în expansiunea khaganatului. Asigurarea trecătorilor și drumurilor de aici înspre Câmpia Pannonică oferea securitate punctului fierbinte - Sirmium. Existența unui centru de putere se sprijină și pe tezaurul de la Sânnicolau Mare care „arată prezența în Banat a unor personaje de

¹⁷ Teofilact Simocata, *Istorie*, în FHDR p. 549; Paliga-Teodor, *op. cit.*, p. 103-104.

¹⁸ Călin Cosma, *Războinici în Transilvania din epoca avară*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2013, p. 40 (în continuare Cosma, *Războinici*).

rang înalt”¹⁹. Acest centru probabil că se afla în legătură directă cu centrul de la confluența Mureșului cu Tisa la Szeged.

Pătrunderea avară în spațiul intracarpatic se realizează după 650²⁰. Descoperirile avarice din spațiul intracarpatic au fost cuprinse în grupul cultural Gâmbaș și arată existența unei unități politico-militare de tip „Aul” a khaganatului avar. În cadrul acestei „Aule” se presupune o coexistență avaro-slavă bazată pe o relație de subordonare. Însă, lipsa unor morminte princiare ale avarilor indică că „Aula” din spațiul intracarpatic avea un rang inferior.

După cum am văzut slavii odată cucerți devin o parte importantă a sistemului politico-militar al khaganatului avar. În spațiul intracarpatic avem prezența unor căpetenii, a suitei lor și a unor războinici. De asemenea în această perioadă au fost descoperite morminte cu inventare arheologice ce pot presupune existența unor șefi locali numiți din rândul slavilor care fie au pătruns în spațiul intracarpatic după căderea regatului gepid, fie au fost „colonizați” de avari²¹.

Pintenii, ca parte a echipamentului militar, și lancea, ca armă sunt atribuite unor războinici sau șefi locali slavi aflați sub autoritatea avară în secolele VII-VIII. Pintenii descoperiți la Oradea, Breaza, Iernut (I), Medișorul Mare, databili în a doua jumătate a secolului VII și prima jumătate a secolului VIII dovedesc „pătrunderea unor grupe de slavi pe valea Mureșului și în nord-estul Transilvaniei”²². Pintenii de la Peștera, Iernut (un al doilea pinten), Teiuș datați la sfârșitul secolului VIII și începutul secolului IX aparțin unui grup de șefi locali slavi martori ai decăderii puterii avarice în regiune.

¹⁹ *Ibidem*, p. 40.

²⁰ Călin Cosma, *Avars warriors in Transylvania, Sătmăr and Maramureș, Crișana and Banat. Archaeological landmarks on the political status of western Romania in the Avar Khaganate*, în *Warriors, weapons, and harness from the 5th-10th centuries in the Carpathian Basin*, Mega Publishing House, Cluj-Napoca, 2015, p. 256 (în continuare Cosma *Avars warriors*).

²¹ Cosma *Războinici*, p. 36.

²² *Ibidem*, p. 38.

Pentru a ține sub control regiunile confederației, khaganul trimitea căpetenii loiale, de încredere, cu suite militare și războinici care să conducă regiunile în numele său și să servească interesele sale. Două necropole cu tumuli aflate la Someșeni (cartier al Clujului) și Nușfalău (jud. Sălaj) oferă informații, prin geometria și inventarul lor, cu privire la existența acestor lideri.

La Someșeni (tabelul 5) inventarul conține torți și cercuri de fier de la găleți, șase vase din care unul în stare fragmentară și la câteva lipsește partea superioară, oase calcinate, podoabe din argint precum cataramă de centură, lamă cu butoni, aplică cu buton și cârlig, ornament în formă de potcoavă, inel simplu, cercel, oase de animale din tumulul 1 și oase calcinate, cărbune, cenușă, lemn putrezit, fragmente ceramice, cercel mic de bronz, torți și cercuri de găleată din fier în tumulul 2 (jefuit însă din vechime)²³. „*Inventarul funerar, prin factura lui specifică, sprijină întrutotul atribuire tumulilor pe seama slavilor*”²⁴.

Necropola de la Nușfalău prezintă aceleași caracteristici ca și cea de la Someșeni: ritul incinerăției, camere mortuare realizate din casete de lemn și resturile cinerare sunt depuse fie direct în casete fie în urne; purificarea s-a făcut prin arderea gropii mortuare și spargerea vaselor²⁵. Din inventar avem cuțite, vedre de lemn, podoabe, găleți de lemn; prezența în tumuli a oaselor de cal arată un contact direct între slavi și avari²⁶.

În ambele necropole dispunerea și geometria tumulilor arată o diferențiere socială. La Nușfalău e o „Movilă Mare” apoi alte șase movile mari care formau un grup și mai sunt alte movile mijlocii și mici. Deși în inventare nu se observă o diferențiere, mărimea tumulilor presupun existența unei căpetenii și a unei

²³ M. Macrea, *Necropola slavă de la Someșeni*, în *MCA*, V, 1959, p. 521-523.

²⁴ *Ibidem*, p. 524.

²⁵ Maria Comșa, *Săpăturile de la Nușfalău*, în *MCA*, VII, 1960, p. 627; I. M. Țiplic, *Contribuții la istoria spațiului românesc în perioada migrațiilor și evul mediu timpuriu (secolele IV-XIII)*, Institutul European, 2005, p. 94; Cosma Războinici, p. 36.

²⁶ Comșa, *op. cit.*, p. 627.

suite/războinici. „*Tumulii mari, dispuși mai ales în jurul tumului aparținând conducătorului, cuprinde mormintele unei aristocrații tribale [...], pe când sub cei mijlocii (n.m h= 1,5 – 2 m, diam.= 16-60 m) și sub tumulii mici (n.m h=0,50 m, diam.= 6-8 m) sunt mormintele oamenilor de rând*”²⁷.

Slavii din grupul Nușfalău-Someșeni supravegheau accesul în spațiul intracarpatic dinspre Pannonia prin Porțile Meseșului²⁸. Adoptarea modei avare de către acești slavi se observă în inventar: aplici, catrame, capete de curea, arme; acestea sunt ornamentate cu metal prețios sau bronz aurit realizate prin presare²⁹. Necropole sunt încadrate între sfârșitul secolului VIII și începutul secolului IX³⁰.

Ritul incinerăției era specific slavilor, iar evidențierea în inventarele slave a tipului avar de ornamentare și prelucrare a obiectelor pe care le purtau arată o conviețuire și o legătură cu avarii³¹. Acești slavi ar face parte din grupa slavilor vestici, slavii moravieni³².

Sudul Transilvaniei este reprezentat de grupul Mediaș (tabelele 3 și 4). Atribuit slavilor, grupul Mediaș arată prezența unor populații ce practică ritul incinerăției dominant în secolele VII-VIII. Totuși chiar în cadrul acestor necropole se observă ritul înhumației ceea ce i-a determinat pe cercetători să considere grupul Mediaș ca unul biritual. Acest grup a fost creat de K. Horedt pe baza necropolei de la Mediaș – *Dealul Furcilor* cercetată în 1960, fiind prima necropolă de acest gen de pe teritoriul României. „*Biritualismul acestor necropole rezultă din faptul că mormintele de înhumație sunt intercalate printre cele de incinerăție și nu sunt separate de acestea din urmă*”³³. Folosirea concomitent, în același cimitir, a ambelor

²⁷ *Ibidem*, p. 627.

²⁸ Cosma *Răboinici*, p. 36.

²⁹ *Ibidem*, p. 36.

³⁰ Macrea, *op. cit.*, p. 524; Țiplic, *op. cit.*, p. 94.

³¹ Macrea, *op. cit.*, p. 525.

³² Țiplic, *op. cit.*, p. 94.

³³ I. M. Țiplic, *Necropolele de tip Mediaș din Transilvania*, în *AMN*, 39-40, II, 2002-2003, p. 9 (în continuare Țiplic *Necropolele*).

rituri (încinerare și înhumare) e considerat biritualism. În Transilvania necropole birituale cu ritul incinerării dominant sunt cele de la Berghin, Boarta, Bratei, Ghirbom, Gușterița, Mediaș, Ocna Sibiului, Târnava³⁴. Inventarele acestor necropole nu sunt bogate și interesant e că „în mormintele de incinerare s-au găsit mai multe accesorii vestimentare decât în cele de înhumare, în timp ce obiectele de podoabă au fost găsite mai mult în mormintele de înhumare”³⁵. Dintre accesorii avem cataramele care sunt de fier sau de bronz cu forme simple (circulare, rectangulare, trapezoidale) și sunt fără sau cu plăcuță (plăcuța este din fier, bronz sau argint)³⁶; alte accesorii vestimentare sunt fibulele realizate în general din bronz, tipul predominant fiind fibula cu piciorul întors pe dedesubt, înfășurat pe arc. Ca podoabe avem aplice, cercei, brățări, inele, mărgelile; ca fapt divers cerceii se găsesc și în morminte de femei cât și de bărbați³⁷. Aceste obiecte din inventarul funerar arheologic au fost descoperite „atât în interiorul urnei cât și în afara ei, iar în cazul mormintelor de înhumare, pe schelet sau în apropierea lui”³⁸.

Ceramica este specifică slavilor. Tipul predominant e urna în care erau depuse resturile cinerare. Majoritatea urnelor sunt fragmentare datorită lucrărilor agricole și adâncimii mici în care au fost depuse. Majoritatea urnelor sunt lucrate cu mâna, foarte rar la roată având un decor „realizat cu un bețișor sau cu pieptenele, rezultând linii vălurite sau benzi de linii vălurite”³⁹.

Concluzii

Spațiul intracarpatic a suferit numeroase schimbări politico-militare în prima jumătate a mileniului I. După abandonarea Daciei în 271-275, în spațiul intracarpatic rămâne un vid de putere dar nu și unul uman. Cultura Bratei și cultura Sântana de

³⁴ George Tomegea, *Accesorii vestimentare și podoabe în necropolele birituale din Transilvania (sec. VII-IX)*, în *Analele Banatului*, XIX, 2011, p. 209.

³⁵ *Ibidem*, p. 213.

³⁶ *Ibidem*, p. 210-211.

³⁷ *Ibidem*, p. 210-211.

³⁸ Țiplic *Necropolele*, p. 17.

³⁹ Țiplic *Necropolele*, p. 17.

Mureș arată o continuitate a comunităților în acest spațiu. Cele două culturi au numeroase trăsături comune datorându-se „influenței pe care lumea dacilor liberi și cea provincial romană”⁴⁰ au avut-o asupra formării ambelor culturi dezvoltându-se pe o matrice „provincial-romană din secolele III-IV”⁴¹.

După 568 teritoriul gepid este cucerit de avari făcând parte din Khaganatul avar, o confederație poli-etnică aflată sub autoritatea avarilor. La sfârșitul secolului VI și începutul secolului VII spațiul intracarpatic suferă o puternică schimbare culturală. Cimitirele de la Band și Bratei (cimitirul 3) conțin morminte de gepizi, dar inventarul funerar format din ceramică modelată cu mâna, piese de harnașament, tipuri de mărgelile sau de cataramă cu elemente culturale avar sugerează un fenomen de aculturație⁴².

Începând cu a doua jumătate a secolului VII descoperirile arheologice arată o puternică asimilare a păturii conducătoare⁴³. Aceasta este reprezentată de gepizi asimilați, aflați în slujba khaganului și de căpetenii avar împreună cu suita lor. Necropolele arată o copie a modului de viață și a ritualului avar: depunerea harnașamentului, a armelor, părți sau întreg scheletul de cal, cataramă și alte obiecte de port și podoabă decorate cu lujeri și realizate prin presare.

O altă categorie de conducători locali este cea a războinicilor fie ei avari, fie de altă origine etnică (hună, cutrigură, utrigură, germanică) aserviți khaganului. Un grup numeros de slavi pătrund în spațiul intracarpatic fie prin migrație proprie, fie sunt colonizați de către avari. Aceștia sunt dominați politic și militar de către avari, dar nu au fost asimilați cultural⁴⁴. Acest lucru se observă în inventarele funerare slave, care au păstrat ritualul incinerăției cu depunerea resturilor cinerare în urne sau

⁴⁰ Țiplic, *op. cit.*, p. 73.

⁴¹ *Ibidem*, p. 73.

⁴² Radu Harhoiu, Daniel Spânu, Erwin Gáll, *Barbari la Dunăre*, Argonaut, Cluj-Napoca, 2011, p. 53.

⁴³ Cosma *Avars warriors*, p. 254-255.

⁴⁴ Pohl, *op. cit.*, p. 120.

în groapă, cu obiecte specifice (fibule digitate), dar și cu obiecte care imită moda avară ceea ce arată un statut social superior pentru unii membrii ai comunității.

Posibila existență a unei Aule, unitate teritorială a khaganatului, pe valea mijlocie a Mureșului, urmărea extragerea de sare și minereu și controlul drumului comercial spre Pannonia. Asimilarea gepizilor și existența în cultura materială slavă a unor elemente culturale avare arată cel puțin o subordonare a slavilor în folosul khaganului prin colectarea taxelor, păzirea punctelor vamale, supravegherea drumului comercial, extragerea de minereu și minerale.

În secolele VII-VIII reapare ritul incinerăției care devine predominant, deși prin existența necropolelor de tip Mediaș și a biritualismului putem presupune existența a două grupuri de populații care foloseau cimitirele într-o comunitate. Spre sfârșitul secolului VIII și în prima jumătate a secolului IX se observă o scăderea a ritului incinerăției, predominând înhumația. Această trecere se datorează „influenței creștinismului propagat în Transilvania îndeosebi după secolul al IX-lea”⁴⁵.

O altă caracteristică a acestei perioade e regresul ceramicii lucrată cu roata care este descoperită în foarte puține exemplare și menținându-se doar în partea de nord-vest a spațiului intracarpatic, în restul teritoriului predominând ceramica lucrată cu mâna. Ceramica lucrată la roată redevine majoritară în secolul IX pe fondul pătrunderii în sudul Transilvaniei a populațiilor bulgare dunărene și a culturii balcano-dunărene⁴⁶.

Avaren und Slaven- Karpatenbecken im VII. und VIII. Jahrhundert (Zusammenfassung)

Im Karpathenbecken (Transilvanien/Siebenbürgen) haben wir für den VII. und VIII. Jahrhundert zwei Gruppen die die Anwesenheit der Avaren und Slaven bezeugen: Gâmbaș und Mediaș. Die Anhäufung der Avarengräber im mittleren Tal des Mieresch, die Gâmbaș Gruppe, nimmt die Existenz einer politisch – militären Einheit des avarischen Khaganats vom Typ „Aul” an.

⁴⁵Țiplic *Necropolele*, p. 9

⁴⁶*Ibidem*, p. 9; Țiplic, *op. cit.*, p. 91.

Diese hatte die Aufgabe, die Salz- und Mineralienbergwerke aus dem Alba Iulia – Turda Korridor im Apuseni-Gebirge zu führen. Die Arbeit wurde von Bevölkerungsgruppen durchgeführt, die die Technik kannten, und die Anwesenheit der slavischen Totengräber im und am Rand des Khaganats nimmt eine Unterordnung dieser gegenüber den Avaren an. Als Beispiel, die Friedhöfe/Nekropolen der späten Gepiden, aus der ersten Hälfte des VII. Jahrhunderts, zeigen eine Ähnlichkeit dieser; in den Friedhöfen/Nekropolen erscheinen Hinterlegungen von Geschirr, Waffen, Teil- oder ganze Pferdeskelette, Schnallen oder andere Schmuckobjekte verziert mit Ranken und realisiert durch Pressevorgänge (spezifisch den Avaren).

Die Slaven hatten als Ritus/Brauch die Brandbestattung. Die Mediaș Gruppe, zugeordnet den Slaven, konzentriert sich im Tal der Grossen Kockel/Tarnava Mare und südlich von dieser. Auch nördlich dieser Linie sind ein paar Entdeckungen (Uioara de Sus, Turdaș, Soporul de Câmpie, Dorolț).

Die Bestattungsbestände der Slaven, mit der Hinterlegung der Totenasche in Urnen oder Gräbern, enthalten bestimmte Objekte die spezifisch den Slaven sind (Metallklammern/Fibulae digitatis), aber sie enthalten auch Objekte welche die Avarenmode nachahmen, was natürlich eine höhere soziale Klasse für manche Mitglieder der Gemeinschaft darstellt.

Ausserdem gehören die Grabhügeln von Someșeni, mit ihren Gleichartigen aus Nușfalău, mancher Gruppen von Slaven, und in Nușfalău sind auch Pferdeknochen hinterlegt worden. Die führende Klasse befand sich im direkten Kontakt zu den Avaren.

Schlüsselwörter: Avaren, Slaven, Mediaș Gruppe, Gâmbaș Gruppe, Nușfalău-Someșeni Gruppe.

Cuvinte cheie: avari, slavi, grupul Mediaș, grupul Gâmbaș, grupul Nușfalău-Someșeni.

Anexe

Nr. crt.	Situl	Mormântul	Tipul de descoperire											
			Harnașament			Armament				Unelte/arme		Podoabă de harnașament		
			Oase de cal	Scăriță de șa din fier	Zăbala din fier	Sabie	Vârf de săgeată	Vârf de sulță	Lance (vârf de lance)	Cuțit	Topor	Seceră	Cataramă	Aplici
1.	Aiud (jud. Cluj)	M1	X	X	X				X					
2.	Aiud	M2		X	X				X	X				
3.	Aiud	M3							X					
4.	Aiud	?							X		X			
5.	Aiudul de Sus (jud. Cluj)	?	X	X		X			X					
6.	Band (jud. Mureș)	M44												X
7.	Band	M150				X								
8.	Bratei (jud. Sibiu)	?	X	X	X									
9.	Câmpia Turzii (jud. Cluj)	?		X	X				X		X			
10.	Crizbav (jud. Brașov)	?				X								
11.	Gâmbaș (jud. Alba)	M?		X	X				X		X			
12.	Gâmbaș	M1							X	X				
13.	Gâmbaș	M2								X				
14.	Gâmbaș	M3								X				
15.	Gâmbaș	M4								X				
16.	Gâmbaș	M5								X		X		
17.	Gâmbaș	M7								X				
18.	Gâmbaș	M8								X				
19.	Gâmbaș	M9	X?	X	X				X				X	
20.	Gâmbaș	M11	X							X				
21.	Gâmbaș	M17							X	X				
22.	Geoagiu de Sus – Obreji (jud. Alba)	?		X					X					
23.	Ghirbom (jud. Alba)	M3								X				
24.	Ghirbom	M5								X				
25.	Ghirbom	M6								X				
26.	Heria (jud. Alba)	?		X			X		X					
27.	Lopadea Nouă (jud. Alba)	?		X					X		X			
28.	Măgina (jud. Alba)	M1		X					X					
29.	Râmeț (jud. Alba)	?									X			
30.	Sebeș (jud. Alba)	?									X			
31.	Stemț (jud. Alba)	M1		X	X				X					
32.	Târnava (Proștea Mare, jud. Sibiu)	?					X?		X					
33.	Teiuș (jud. Alba)	M3		X	X				X					
34.	Unirea II. Vereșmort (jud. Alba)	M1	X	X	X	X	X							

Table 1. Descoperiri de harnașament și echipament militar atribuite avarilor în spațiul intracarpatic

Nr. crt.	Situl	Mormântul	Tipul de descoperire													
			Anmar și eremene	Verigă	Tipare	Cataramă de port	Limbă de centură (curea)	Aplici	Inele	Cercei	Mărgele	Pandantive	Brațări	Fibule		
1.	Aiud (jud. Cluj)	M1				X										
2.	Aiud	M2				X										
3.	Aiud	M3				X										
4.	Ațintșș (jud. Mureș)	?														X
5.	Bratei (jud. Sibiu)	?					X	X								
6.	Câmpia Turzii (jud. Cluj)	?				X	X		X	X	X	X				
7.	Corund (jud. Mureș)	-			X											
8.	Dumbrăveni (jud. Mureș)	-			X											
9.	Gâmbaș (jud. Alba)	M?	X													
10.	Gâmbaș	M1	X			X										
11.	Gâmbaș	M2				X										
12.	Gâmbaș	M3							X	X	X					X
13.	Gâmbaș	M4				X										
14.	Gâmbaș	M6							X		X					
15.	Gâmbaș	M11	X			X			X							
16.	Gâmbașș	M13							X	X	X					
17.	Gâmbaș	M17	X			X										
18.	Geoagiu de Sus – <i>La Fântâni (Alba)</i>	?														X
19.	Ghîrbom (jud. Alba)	M1								X	X					
20.	Ghîrbom	M2									X					
21.	Ghîrbom	M3		X		X					X					X
22.	Ghîrbom	M4				X										
23.	Ghîrbom	M5		X		X										
24.	Lopadea Nouă (jud. Alba)	?				X				X						
25.	Moigrad (jud. Sălaj)	?								X		X				
26.	Pecica (jud. Arad)	?				X				X						
27.	Rodbav (jud. Brașov)	?									X			X		
28.	Rupea (jud. Brașov)	?													X	
29.	Sarmizegetusa (jud. Harghita)	?														X
30.	Someșeni (Cluj, jud. Cluj)	?							X							
31.	Șura Mare (jud. Sibiu)	?													X	
32.	Târnava (Proștea Mare, jud. Sibiu)	?									X					
33.	Teiuș (jud. Alba)	M3					X	X								
34.	Teiuș	M ?							X	X						
35.	Unirea II. Vereșmort (jud. Alba)	M1				X	X	X		X						

Tabel 2. Descoperiri de port și podoabă atribuite avarilor în spațiul intracarpatic.

Nr. crt.	Situl	Punct sit	Incinerare	Înhumație	Inventar arheologic							
					Ceramică	Podobe	Port	Cuțite	Vârfuri de săgeți	Amnare	Rășnițe	Monede
1.	Berghin (jud. Alba)	<i>În Peri/ Zăcătoare</i>	360 ?	X	X	X	X	X		X	X	X
2.	Boarta (jud. Sibiu)	<i>Șoivani</i>	33	2	X	X		X				
3.	Bratei (jud. Sibiu)	<i>Cimitirul nr. 2</i>	210	34	X							
4.	Ghirbom (jud. Alba)	<i>Gruul Fierului</i>	11	9	X		X					
5.	Gușterița (cartier Sibiu, jud. Sibiu)	<i>Fântâna rece</i>	79	1								
6.	Mediaș (jud. Sibiu)	<i>Dealul Furcilor</i>	14	3				X	X			
7.	Oena Sibiului (jud. Sibiu)	<i>Lab</i>	118	18								
8.	Târnava (Proștea, jud. Sibiu)	<i>Palamor</i>	31	5								

Tabel 3. Necropole cu ambele rituri atribuite grupului Mediaș.

Nr. crt.	Situl	Punct sit	Incinerare	Înhumație	Inventar arheologic							
					Ceramică	Podobe	Port	Cuțite	Vârfuri de săgeți	Amnare	Rășnițe	Monede
1.	Alba Iulia (jud. Alba)	<i>Stația de Salvare</i>	4	X	X							
2.	Bistrița (jud. Bistrița-Năsăud)	?	X	?	X							
3.	Dăbâca (jud. Cluj)	?	X		X							
4.	Dorolșu (jud. Cluj)	<i>Dâmbu Mic</i>	2		X							
5.	Pișcolț (jud. Satu Mare)	<i>Nisipărie</i>	7									
6.	Porumbenii Mici (jud. Harghita)	<i>Galath</i>	X	?								
7.	Păuca (jud. Sibiu)	<i>Biserica Ungurească</i>	X	?								
8.	Sighișoara (jud. Mureș)	<i>Dealul Viilor</i>	13	1								
9.	Soporu de Câmpie (jud. Cluj)	<i>Poderei</i>	13/14									
10.	Soporu de Câmpie	<i>Răzoare-Sânișoara</i>	2									
11.	Șeica Mică (jud. Sibiu)	?	1									
12.	Toarcla (jud. Brașov)	?										
13.	Turdaș (jud. Alba)	<i>Valea Clocită</i>	18?					X	X			
14.	Uioara de Sus (jud. Alba)	<i>La Pârloage</i>	42									

Tabel 4. Morminte/necropole cu ritul incinerăției atribuite grupului Mediaș.

Nr. crt.	Sit	Caracteristici	Inventar arheologic				Încadrare cronologică	Grupa/cultura arheologică
			Ceramică	Podobe	Port	Arme		
1.	Someșeni (cartier Cluj-Napoca, jud. Cluj)	Necropolă tumulară de incinerare.	X	X	X	-	sfârșitul sec. VIII-începutul sec. IX	Grupa Nușfalău-Someșeni

Tabel 5. Caracteristicile necropolei tumulare de la Someșeni.